

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

IZVEŠTAJ
NACIONALNOG MEHANIZMA OMBUDSMANA ZA SPREČAVANJE
TORTURE
O POSETI VASPITNO-POPRAVNOM CENTRU ZA MALOLETNIKE
I KOREKTIVNOM CENTRU ZA MALOLETNIKE U LIPLJANU

Za: **Gđu. Albulena Haxhiu, ministarka**
 Ministarka Prava

 G. Rifat Latifi, ministar
 Ministarstvo Zdravlja

 Gđu. Arbërie Nagavci, Ministarka
 Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija

Kopija: **Gđa. Duda Balje, predsjedica**
 Komisija za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica,
 žrtve seksualnog nasilja tokom rata i peticije

 G. Sami Gashi, generalni direktor
 Korektivna služba Kosova

 G. Dashnim Osmani, direktor
 Korektivni centar za maloletnike

 G. Fitim Berbatovci, viši nadzornik
 Vaspitno-korektivnog centra

 G. Milazim Gjocaj, direktor
 Departman zdravstva u zatvorima

 G. Habit Hajredini, direktor
 Kancelarija Premijera – Kancelarija za dobro upravljanje

Priština, 20 jula 2022. godine

Na osnovu člana 135, stav 3, Ustava Republike Kosova i člana 17, Zakona 05/L-019 o Ombudsmanu, Nacionalni mehanizam Ombudsmana za sprečavanje torture (u daljem tekstu NMST) posetio je Vaspitno-Popravni centar za maloletnike (u daljem tekstu VPCM) i Korektivni centar za maloletnike (u daljem tekstu KCM) u Lipljanu.

Nacionalni mehanizam Ombudsmana za sprečavanje torture (u daljem tekstu: „NMST“) na osnovu člana 17. Zakona 05/L-019 o Ombudsmanu, može da poseti u bilo koje vreme i bez prethodne najave sva mesta gde borave lica lišena slobode, uključujući policijske stanice, pritvorske centre, zatvore, mesta u kojima se nalaze stranci lišeni slobode, čiji je boravak u Republici Kosova protivno zakonima na snazi i koji podležu prinudnom povratku iz Republike Kosova, kao i psihijatrijskih i socijalnih ustanova.

Na osnovu ovog mandata NMST je 20 aprila 2022. godine, posetio VPCM i KCM u Lipljanu.

VPCM funkcioniše kao ustanova poluotvorenog i otvorenog tipa za izvršenje vaspitnih mera i kazni poluslobode za maloletnike i maloletnice. Tokom posete, NMST je obavesteno od direkcije da je kapacitet VPCM-a 36 kreveta i da je trenutno smešteno 10 maloletnika sa vaspitnom merom.

Prema Zakoniku Pravde o Maloletnicima (ZKM) svrha vaspitne mere je da doprinese rehabilitaciji i odgovarajućem razvoju maloletnog izvršioca, nudeći zaštitu, pomoć i nadzor, obezbeđivanjem obrazovanja i osposobljavanja za zanimanje i razvijanjem njegove lične odgovornosti da se time sprečava recidivističko ponašanje.¹

KCM je centar poluotvorenog i zatvorenog tipa. U ovom centru su smešteni osuđena maloletna lica, maloletnici sa vaspitno popravnim merama i maloletnici u pritvoru.

Tokom posete, u KCM-u je bilo smešteno četrdeset sedam (47) maloletnika, od kojih je dvadesetpet (25) maloletnika pod Vaspitno-popravnim merama, koji su bili smešteni u paviljonu A, jedanaest (11) osuđenih maloletnika, koji su bili smešteni na prvom spratu paviljona D, i jedanaest (11) maloletnih pritvorenika koji su bili smešteni na drugom spratu paviljona D.

Cilj

Cilj ovih poseta KCM-u i VPCM-u bio je monitoring poštovanja prava maloletnika lišenih slobode, koji su smešteni u ovim centrima u skladu sa Zakonikom pravde o maloletnicima, primenjivim zakonima u Republici Kosova, kao i međunarodnim standardima za zaštitu prava osoba lišenih slobode.

Tokom poseta KCM-u i VPCM-u NMST je tretirala pitanje prijema maloletnika u vaspitno-popravnu ustanovu, upoznavanja maloletnika sa njihovim pravima, tretiranja istih, uslovima smeštaja, režimom, zdravstvenom zaštitom, odnosima maloletnih osuđenika, pristupom obrazovanju, stručnom osposobljavanju, rehabilitacijom i reintegracijom, kontaktima sa spoljnim svetom, žalbeni postupcima i disciplinskim merama koje im se mogu izreći prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, Zakoniku pravde o maloletnicima br. 06/L-006, i načinu njihovog izvršenja.

¹ Član 22, Zakonika Pravde o Maloletnicima br. 06/L-006.

Sastav monitoring grupe

Monitoring ekipa je bila u sastavu kao u nastavku: jedan pravni savetnik, jedan psiholog i jedan socijalni radnik

Saradnja vlasti sa NMST-om tokom posete

Tokom posete NMST VPCM-u i KCM-u, osoblje Korektivne službe i osoblje Departmana zdravstva zatvora (u daljem tekstu DZZ) pružili su monitoring ekipi punu saradnju. Ekipa bez odlaganja je imala pristup svim mestima koje je posetila. Ekipi su dostavljene sve informacije potrebne za obavljanje zadatka i omogućile intervju sa osuđenim i pritvorenim licima, bez prisustva korektivnih službenika ili zdravstvenog osoblja

Procedure prijema maloletnika u VPCM i KCM

1. NMST primećuje da se prijem maloletnika u vaspitno-popravne ustanove VPCM i KCM, vrši u skladu sa članom 31. ZIKS-a, Kućnog reda i u skladu sa Administrativnim uputstvom za prijem osuđenih lica.
2. U saglasnosti sa ZIKS-om u trenutku prijema u korektivnim ustanovama, maloletnik se informiše o njegovim pravima i obavezama, kao i o pravilima kućnog reda.²
3. NMST je, tokom posete, obavešten od strane maloletnika da su nakon prijema usmeno i na razumljiv način obavešteni o svojim pravima, ali ne putem bilo kakvog pismenog dokumenta. Prema tome, NMST podstiče nadležni organ da se maloletnicima nakon prijema da primerak pravilnika koji definiše njihova prava i njihove svakodnevne obaveze u instituciji, napisan na jeziku koji on razume.
4. Takođe, maloletnik se odmah po prijemu podvrgava lekarskom pregledu od strane medicinskog osoblja u roku od 24 časa i otvara se medicinski karton.³ Nakon prijema maloletnika intervjuiše i socijalni radnik koji će voditi njegov slučaj i psiholog, koji zajedno sastavljaju izveštaj sa početnom socijalnom procenom i izveštaj sa psihološkom početnom procenom.

Zlostavljanja

5. Ekipa NMST-a je tokom posete intervjuisala značajan broj maloletnika u KCM i VPCM, i nije primila nijednu žalbu na fizičko, psihičko zlostavljanje ili prekomernu upotrebu sile od strane korektivnih službenika. Pored toga, NMST je primetio da postoji pozitivna klima između maloletnika oba dva korektivna centra i korektivnih službenika.
6. Monitoring ekipa je, takođe tokom posete, intervjuisala maloletne pritvorenike smeštene u KCM, kako bi saznao više o njihovom tretmanu od strane pripadnika Kosovske policije i poštovanju njihovih osnovnih prava, od trenutka hapšenja. Svi intervjuisani maloletni pritvorenici izjavili su da su pripadnici Kosovske policije prema njima postupali korektno i profesionalno i da su njihova osnovna prava poštovana.
7. Takođe, NMST je tokom posete primetio da u VPCM-u svo osoblje radi u civilnoj odeći uključujući i popravne službenike.

² Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 31 stav 2.

³ Standardna praksa postupanja, dokument DZZ, Procedure za prijem po prvi put u zatvoru – prvi lekarski pregled

Uslovi smeštaja

8. Ekipe NMST-a je tokom posete obišla sve jedinice objekta VPCM. Ukupno je bilo 5 jedinica: 1. Jedinica A (kancelarije administracije, kabineti); 2. Jedinica B (prostor za smeštaj za muškarce prvi i drugi sprat); Jedinica B (prostor za smeštaj za žene prvi sprat) 3. Jedinica C (teretana); 4. Jedinica D (kuhinja).
9. NMST je primetio da su uslovi u kojima su držani maloletnici muškog pola u VPCM-u bili veoma dobri, sobe čiste i osvetljene, kreveti za maloletnike su imali čaršave, ćebad, **osim duška koji su bili zastareli i nisu dobrog kvaliteta**. Sobe u kojima su boravili maloletnici su velike i dovoljno osvetljene, imaju TV, lične ormariće. Svaka soba ima toaleta koji su u dobrom i pogodnom stanju, imaju toplu vodu bez prekida. Takođe, sobe i toaleti namenjeni za osobe sa posebnim sposobnostima ispunjavale su uslove za ovu kategoriju. **NMST smatra da VPCM ispunjava sve uslove za smeštaj maloletnih lica.**
10. Što se tiče uslova smeštaja u jedinici B, u delu predviđenom za maloletnice, NMST je konstatovao da su uslovi smeštaja veoma dobri, da su sobe adekvatno osvetljene, svaka soba ima toalet, koji je u veoma dobrom stanju. Tokom posete ovom centru trenutno nije bilo smeštenih maloletnica. Kao što je pomenuto u stavu 1 ovog izveštaja, tokom posete NMST-a, intervjuisala sam samo jednu maloletnicu sa Institucionalnom vaspitnom merom koja je bila smeštena Korektivnom centru za žene.
11. NMST napominje da član 30. stav 1. Unutrašnjeg kućnog reda VPCM-a kaže da „*Maloletnice uživaju sva prava koja su zagantovana maloletnicima muškog pola u Vaspitno-popravnom centru*“. Takođe u članu 30. stav 3. propisano je da se „*Maloletnice smeštaju u posebno odeljenje VPCM-a, odvojene od maloletnika muškog pola i drže pod nadzorom i staranjem ženskog osoblja*“.
12. Evropski komitet za prevenciju torture naglašava da maloletnice ni u kojim okolnostima ne bi trebalo da dobijaju manje nege, zaštite, pomoći i obuke od maloletnika, uprkos činjenici da je njihov broj mnogo manji i da su centri za kažnjavanje skoro uvek zamišljeni za osuđene muškog roda. Ako je potrebno, treba preduzeti dodatne mere kako bi se obezbedio jednak tretman.⁴
13. Takođe, NMST je tokom posete KCM-u obišao odeljenja A i D. U odeljenju D na drugom spratu bili su smešteni pritvorenici koji su imali dovoljno prirodnog i veštačkog osvetljenja. Međutim, NMST je primio nekoliko primedbi maloletnih pritvorenika u pogledu držanja odeće, jer po njima dva ormara nisu dovoljna za odeću trojice maloletnih zatvorenika. Takođe privedeni su naveli i da se kupaju jednom sedmično i da ima slučajeva da nema dovoljno tople vode.
14. NMST primećuje da član 38. ZIKS-a predviđa: „*Za obezbeđenje higijene osuđenih lica i higijene prostorija, osuđenim licima mora da bude obezbeđena dovoljna količina hladne i tople vode i odgovarajuća toaletna sredstva i sredstva za čišćenje. Objekti i uređaji za ličnu higijenu moraju da pruže dovoljnu privatnost i da budu dobro održavani i čisti.*”⁵
15. Dok su na prvom spratu odeljenja D bili smešteni osuđeni maloletnici, koji su takođe imali prirodno i veštačko osvetljenje u svojim sobama. Međutim, osuđeni maloletnici izražavaju

⁴ [CPTInf-2015-1-part-alb.docx.pdf](#)

⁵ Zakon br.04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 38, stav 2.

zabrinutost što prostorija ima malo prostora za smeštaj troje osuđenika. Maloletni osuđenici takođe izražavaju zabrinutost što u prostoriji za rekreaciju nema dovoljno inventara za dnevni boravak i uslova za pripremu hrane.

16. Tvrdili su da su jedan sto doneli iz drugog dela KCM-a jer je postojao samo mali sto. NMST primećuje da ZIKS propisuje: *“Prostorije u kojima osuđeno lice živi i radi moraju da budu dovoljno prostrane da svako osuđeno lice ima na raspolaganju najmanje osam (8) kubnih metara prostora i kada je to moguće devet (9) kvadratnih metara za osuđenike u zajedničkim ćelijama a četiri (4) kvadratnih metara za osuđenike u samici i dovoljno prirodno i veštačko osvetljenje za rad i čitanje, kao i grejanje i ventilaciju.”*⁶
17. Što se tiče odeljenja A gde su smešteni maloletnici sa Vaspitno-popravnim merama, ekipa NMST-a je primetila da je odeljenje kompletno renovirano, da u prostorijama ima dovoljno prirodnog i veštačkog svetla. Generalno, NMST smatra da ovo odeljenje ispunjava sve adekvatne uslove za smeštaj maloletnika sa Vaspitno-popravnim merom.

Hrana

18. ZPM utvrđuje da tokom izvršenja institucionalne vaspitne mere i zatvora za maloletnike maloletnik ima pravo na ishranu adekvatnu za održavanje zdravlja.⁷ Takođe ZIKS propisuje pravo osuđenih lica na odgovarajuću hranu, tri obroka dnevno za održavanje dobrog zdravlja i snage, koja mora da bude raznovrsna i hranljiva. Ishrana osuđenog lica mora da odgovara njegovom uzrastu i zdravlju, prirodi posla, godišnjem dobu i klimatskim uslovima i ukoliko je to moguće, njegovim verskim i kulturološkim potrebama.⁸
19. Tokom posete VPCM-u, ekipa NMST-a je primila nekoliko primedbi od strane maloletnika koji su izrazili zabrinutost u vezi sa lošim kvalitetom i neadekvatnom ishranom, kao i ishranom u neodgovarajućim obrocima. Takođe maloletnici su tvrdili i da su tražili da im se donesu nepripremljenu hranu kako bi je oni sami pripremili.
20. Prema ZIKS-u, lekar, odnosno drugi stručnjak za hranu, proverava hranu i pre svakog obroka obaveštava direktora korektivne institucije o kvalitetu ishrane i njegovi nalazi se upisuju u odgovarajuću knjigu.⁹ Dana 13. maja 2022.godine, NMST je tražio komentare od DZZ-a u vezi sa zabrinutošću maloletnika u VPCM-u, u vezi sa kvalitetom i kvantitetom servirane hrane.
21. DZZ je 15. maja 2022. godine obavestio NMST da se hrana za maloletnike u VPCM-u priprema u kuhinji Korektivnog centra za žene. Što se tiče kvantiteta i kvaliteta donosi se u dovoljnim količinama za maloletnike u VPCM-u. Ali što se tiče zahteva maloletnika da sami pripreme hranu, taj njihov zahtev nije mogao da se ispuni jer kuhinja u VPCM-u nije kompletna i funkcionalna za pripremu hrane.
22. NMST je tokom posete takođe dobio neke primebde od osoblja VPCM-a u vezi sa načinom pružanja hrane u VPCM-u. Oni su tvrdili da se sami služe u delu kuhinje VPCM-a, što je primetila ekipa NMST-a. Kuhinja u VPCM-u je renovirana i opremljena savremenim aparatima, ali nije bila funkcionalna za pripremu hrane.

⁶ Zakon br. 05/L0-129, član 3 Zakona o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L- o izvršenju krivičnih sankcija.

⁷ Zakonik br. 06/L-006 pravde o maloletnicima, Član 105 stav 1.3.

⁸ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 par. 1.

⁹ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39, stav 3.

23. Dok NMST tokom posete KCM-u nije primio žalbe na hranu od maloletnika. Maloletnici smešteni u KCM-u izjavili su da je hrana dobra i dovoljna

Režim i postupanje prema maloletnicima

24. Što se tiče režima za maloletnike u Korektivnom Centru za Maloletnike, NMST napominje da im se pored svakodnevnog provetravanja nudi i sveobuhvatan režim, uključujući obrazovanje, obuku u različitim oblastima, rad, kao i sportske aktivnosti i rekreaciju. Socijalni radnik je obavestio NMST da, pored rutine, maloletnici imaju i TOPS rehabilitacioni program, program koji nudi maloletnicima 4 modula: Upravljanje besom, socijalne veštine, aspekti odlučivanja, uzajamna pomoć, u trajanju od ukupno 12 nedelja.

25. Takođe, socijalni radnik tvrdi da maloletnici imaju socijalne programe, imaju grupnu terapiju sa maloletnicima dva puta nedeljno za svaku kategoriju, zatim imaju Motivacione intervjue, a često sa maloletnicima rade slobodne aktivnosti uz crtanje i igre u kutku „Opusti se”, aktivnost koju su oni sami stvorili putem donacije.

26. NMST tokom posete je obavešten da se u KCM-u pružaju i stručne obuke za maloletna lica u četiri oblasti: vodoinstalateri, građevinarstvo, ITK i elektro instalateri. Maloletnicima koji završe kurs u KCM-u dobijaju sertifikate Centra za stručno osposobljavanje.

27. Što se tiče obrazovanja u KCM-u u Lipljanu, nastava se odvija samo za nivo nižeg srednjeg obrazovanja i onom višem srednjem. Škola u KCM funkcioniše kao posebna paralela NSOŠ "Ismail Luma" u Lipljanu. Takođe, NMST je od strane socijalnog radnika obavešten da trenutno 3 osuđena maloletnika pohađaju univerzitetske studije, dvoje na drugoj godini i jedno na prvoj godini, koja se odvijaju uporedo sa aktivnostima Socijalnog radnika i Službenika za Obrazovanje

28. Međutim, NMST je obavešten od strane osoblja KCM-a i VPCM-a da je izazov ne uključivanje u obrazovanje maloletnika koji imaju poteškoća u pisanju i čitanju (nepismene) na nivou od 1-5 razreda, zbog nedostatka nastavnika nižih razreda. S tim u vezi, odgovorna lica u KCM-u su nas obavestila da su se više puta zvaničnim dokumentima obraćali Direkciji za obrazovanje u Opštini Lipljan, ali nikada nisu dobili odgovor od ODO-a u Lipljanu.

29. S tim u vezi, član 83, stav 1 ZIKS-a propisuje: “ *Osuđeno lice ima pravo na osnovno i srednje obrazovanje u skladu sa Zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju.*” U zakonu se takođe ističe da odgovorno za osnovno i srednje obrazovanje u korektivnoj instituciji je ministarstvo nadležno za obrazovanje.

30. NMSTT primećuje da se Administrativnim uputstvom (MONT) br. 15/2017 o planiranju i organizaciji nastavnog procesa u preduniverzitetskom obrazovanju za lica lišena slobode u kazneno-popravnim ustanovama, u članu 2. , stav 1, ističe sledeće: „*Planiranje i organizacija nastavnog procesa u korektivnim institucija vrši se za sva lica lišena slobode na I, II i III stepenu preduniverzitetskog obrazovanja.*”¹⁰

31. NMST, tokom posete KCM-u, primila je izjave zabrinutih pritvorenika da većinu vremena provode zatvoreni bez učešća u bilo kakvim aktivnostima osim svakodnevnih šetnji. Dok su neki zatočenici tvrdili da čak i u šetnju idu samo jednom dnevno, neki drugi tvrdili su da u

¹⁰<https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/12/ua-masht-nr-15-2017-planf-dhe-org-i-proc-arsimor-paraun-per-personat-e-privuar-nga-lira-ne-ins-korrektuese.pdf>

izlaze u šetnju dva puta. Ekipa NMST-a je ove zabrinutosti prosledila odgovornim licima, ali su oni negirali ove navode pritvorenika, tvrdeći da pritvorenicima izlaze u šetnju tri puta dnevno.

32. NMST primećuje da ZPM u člau 86 propisuje: “*Maloletnik ima pravo da dovoljno vežba u cilju očuvanja zdravlja kao i da provede najmanje tri (3) sata dnevno van zatvorenih prostorija u slobodno vreme.*”¹¹ NMST ohrabruje nadležne vlasti KCM-a da angažuju maloletne pritvorenike u svakodnevnom aktivnostima kao ostale maloletnike.
33. **Što se tiče režima u VPCM**, maloletnici se slobodno kreću u prostorijama ustanove, takođe maloletnici imaju pristup i dozvoljeno im je da posećuju spoljašnje prostorije za provetravanje ili sportske aktivnosti prema rasporedu koji odredi direktor VPCM-a, što nije manje od 3 sata dnevno.
34. Režim dnevnih aktivnosti u zatvorenom i na otvorenom regulisan članom 19. unutrašnjeg kućnog reda VPCM-a. Prema dnevnom rasporedu, tokom radnih dana maloletnici se bude u 6:30, vikendom poziv za buđenje je u 8:00.
35. Maloletna lica imaju mogućnost da se slobodno kreću u zatvorenom prostoru kao iu zajedničkim prostorijama dnevnog boravka, prostorima za sportske aktivnosti, posete ambulanti. Prema svakodnevnoj rutini, zatvaranje i brojanje se obavlja u 19 časova kako bi se zadržao mir u paviljonima. Svetla se gase i gase oko 22 časa, noću se ponovo vrši zvanično prebrojavanje maloletnika, TV se gasi u 23 časa, a vikendom u 24 časa.
36. VPCM ima i kabinet informatie opremljen kompjuterima, biblioteku koja je obogaćena sa više različitih knjiga, romana, štamparski kabinet za štampanje, takođe opremljen odgovarajućom mašinom za štampanje dizajna na majicama, šoljama; krojački i frizerski salon koji su takođe opremljeni adekvatnim radnim sredstvima. Sve mašine, i svap oprema su donacije raznih donatora poput Nemačke organizacije HELP, UNICEF-a itd. VPCM takođe ima i sportsku salu koja je veoma moderna i kompletna kao i salu za fitnes, koja je takođe opremljena svim potrebnim sredstvima.
37. Ekipa NMST-a je obavestena od strane osoblja VPCM-a da su kabineti kao što su: krojački, frizerski, štamparski kabinet u funkciji, ali nisu angažovali sertifikovane instruktore u ovim oblastima. Maloletnici koji završe ove kurseve ne mogu dobiti sertifikate za ove smerove jer ih obučavaju treneri koji nisu sertifikovani.
38. NMST je obavesthen da 5 maloletnika smeštenih u VPCM-u pohađa školu u srednjoj školi u Korektivnom Centru za Maloletnike. U vezi sa pohađanjem nastave, dobili smo žalbe maloletnika da im se ne omogućava obrazovanje u srednjim školama u zajednici. NMST napominje da prema članu 87, ZPM-a, kad god je moguće, takvo obrazovanje treba da bude obezbeđeno van prostorija i objekata u okviru ustanove, u opštinskim školama, u svakom slučaju, sa kvalifikovanim nastavnicima u okviru programa integrisanih sa obrazovnim sistemom, tako da maloletnici nakon oslobađanja mogu nesmetano da nastave školovanje.¹²
39. Takođe, prema članu 22, stav 2, Unutrašnjeg kućnog reda VPCM -a navodi da Korektivna služba Kosova (KSK) i VPCM preduzimaju mere za pružanje obaveznog obrazovanja, daljeg opšteg obrazovanja i stručnog usavršavanja u javnim školama koje se nalaze u zajednici ili u geografskoj blizini sa mestom gde se nalazi VPCM, kako bi se obezbedilo kvalitetno

¹¹ Zakonik pravde o maloletnicima br.06/L-006, član 86 stav 1.

¹² Zakonik pravde o maloletnicima br.06/L-006, član 87 stav 1.

obrazovanje, isto kao što se pruža maloletnicima u slobodi, tako da nakon puštanja na slobodu maloletnik može da nastavi sa obrazovanjem bez poteškoća.

40. U stavu 4. ovog člana navodi se da direktor VPCM preuzima mere da garantuje upis maloletnika u školama u zajednici i obezbedi svakodnevni prevoz za njihovo svakodnevno učešće u programima opšteg obrazovanja ili programa stručnog usavršavanja.
41. Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnih lica koja su lišena slobode naglašavaju da nadležni organi treba stalno da nastoje da podignu svest javnosti da je briga za pritvorene maloletnike i priprema za njihov povratak u društvo socijalna služba od velike važnosti, i u tu svrhu treba preduzeti aktivne korake kako bi se podstakli otvoreni kontakti između maloletnika i lokalne zajednice.¹³ MNST ohrabruje KSK i VPCM da preduziamju mere za obezbeđivanje obrazovanja u javnim školama kako je to predviđeno zakonskim aktima.
42. NMST je 26. maja 2022. godine službenim dopisom tražio od socijalnog radnika VPCM-a detaljnije informacije o postupanju i aktivnostima maloletnika u ovom centru.
43. Odgovorom koji je dostavljen dana 30. maja 2022. godine NMST je obavešten od strane socijalnog radnika o svim aktivnostima maloletnika. Socijalni radnik tvrdi da je VPCM organizovao i realizovao kratkometražni film pod nazivom „**Promena**“ koji će uskoro biti premijerno prikazan. Film je počeo u okviru radionice „**Podijum**“, a podržali su ga Ipko Foundation i EULEKS. Takođe, tokom prošle godine pet maloletnika je učestvovalo u onlajn radionici koju su organizovali Ipko fondacija i UNICEF sa još nekoliko partnera pod nazivom UPSHIFT, a svrha svake je bila da aktivira mlade u društvenom odlučivanju.
44. Pored toga, maloletnici VPCM-a su izneli ideju, a potom i projekat za stvaranje nekoliko rekreativnih kutaka u vaspitno-popravnim ustanovama, gde su proglašeni za pobjednike osvajanjem granta od hiljadu (1000) evra. Iz ovog projekta, maloletnici su uspjeli da realizuju projekat „**Art n'These**“ kreiranjem pasulj-fotelje, gde je sašiveno preko pedeset pasuljčfotelja koje su podeljene u vaspitno-popravne i druge ustanove.
45. Dok su tokom 2022. godine, tačno u martu, maloletnici VPCM-a ponovo osvojili grant u okviru radionice UPSHIFT, sa svojim projektom „**Koristite kesu sačuvajte zemlju**“ ("**Use the bag save the earth**") u cilju smanjenja zagađenja životne sredine, kreiranjem višenamenske torbe za zamenu plastičnih kesa.
46. Ovaj projekat je u fazi realizacije i 11. i 12. juna maloletnici će učestvovati na sajmu DOKU.TECH koji će se održati u Prištini. Takođe, tokom aprila ove godine, petoro maloletnika učestvovalo je u radionici PODIJUM, koju su u gradskoj biblioteci u Lipljanu organizovali Ipko fondacija i Unicef, zajedno sa još nekoliko partnera.
47. Svrha ove radionice je bila da se mladi aktiviraju da se zalažu za svoja prava. Ideja maloletnika tokom ove radionice bio je projekat „**Inkluzivno obrazovanje**“ koji je izašao kao pobjednik i dobio grant od 500 evra. Svrha ovog projekta je pronalaženje partnera i lobiranje donosioca odluka za uključivanje u obrazovanje maloletnika koji se nalaze u VPCM-u. Ovaj projekat je u početnoj fazi implementacije. NMST visoko ceni zalaganje osoblja VPCM-a za

¹³ Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnika, koji su lišeni slobode
http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf

organizaciju svih aktivnosti za maloletnike u cilju rehabilitacije, socijalizacije i uspešne reintegracije u porodični i društveni život.

48. NMST je obavešten od socijalnog radnika da su tokom 2021. godine potpisali dva memoranduma o saradnji: Memorandum o saradnji sa NVO RI-JETA iz Uroševca, čiji je cilj pružanje individualnog i grupnog savetovanja za maloletnike sa posebnim osvrtom na korisnike supstanci narkotika i Memoranduma o saradnji sa Departmanom za socijalni rad, čija je svrha da obezbedi stručnu praksu za studente ovog departmana, pružanje obuka socijalnim radnicima od strane profesora, pružanje obuka trenera od strane trenera KSK za studente i zajednički rad obe strane kako bi indirektno imali korist maloletnici i osuđena lica.
49. Takođe, prema Unutrašnjem kućnom redu VPCM-a, ističe se da rukovodilac slučaja na osnovu preporuka multidisciplinarnе grupe treba da izradi individualni plan tretmana za svakog maloletnika u roku od 20-30 dana od dolaska maloletnika u Centru, konsultujući maloletnika, koji na to treba dati saglasnost. Individualni plan tretmana potpisuje rukovodilac slučaja i o tome se obaveštava direktor VPCM-a.
50. Individualni plan tretmana teži ka rehabilitaciji i reintegraciji maloletnika, uzimajući u obzir psihološku procenu, emocionalnu situaciju, socijalnu i porodičnu situaciju, nivo obrazovanja, njegove želje i njegove mogućnosti da pohađa stručne kurseve ili da napreduje u obrazovanju.
51. Prema mišljenju socijalnih radnika, individualni plan nije potpun jer je psiholog najčešće odsutan, a po njima su prisutni socijalni radnik i predstavnik Probacione službe, nadzornik, službenik za obrazovanje i instruktor. NMST ohrabruje KSK da se kao deo multidisciplinarnе ekipe angažuje psiholog kako bi kompletirao multidisciplinarnu ekipu.
52. NMST je tokom posete primetio da je kuhinja VPCM-a renovirana i opremljena savremenom opremom za pripremu hrane. Prema rečima nadzornika VPCM-a, ovi uređaji su donacija nemačkog HELP-a u iznosu od 20 hiljada evra. Svrha ove opreme je, pored funkcionisanja kuhinjskog objekta u okviru VPCM-a, bila i izvođenje većeg broja stručnih obuka za maloletnike iz oblasti kulinarstva i ugostiteljstva, ali do sada nisu počele da se realizuju zbog nedostatak profesionalnog kuvara ili trenera. Međutim, i pored renoviranja i inventara, kuhinja je bila van funkcije.
53. Takođe, NMST je, tokom posete, obavešten od strane osoblja da je većina maloletnika u VPCM i KCM angažovana poslom plaćeno. Međutim, izazov ostaje nesposobnost maloletnika sa vaspitnom merom da rade van vaspitno-popravne ustanove.

Zdravstvena zaštita

54. Evropski komitet za prevenciju torture navodi da „*sve maloletnike treba na odgovarajući način intervjuisati i pregledati od strane lekara ili kvalifikovanog medicinskog tehničara koji izveštava lekaru, što je pre moguće nakon njihovog prijema u zatvor; poželjno je da se to uradi na dan dolaska. Ako se pravilno obavi, ovaj medicinski pregled u trenutku ulaska treba da omogući zdravstvenoj službi institucije da identifikuje mlade ljude sa potencijalnim zdravstvenim problemima (npr. zavisnost od droga, seksualno zlostavljanje i suicidalne*

sklonosti). Identifikacija ovih problema u ranoj fazi dovoljno će olakšati preduzimanje preventivnih radnji, u okviru programa medicinsko-psiho-socijalne zaštite institucije.”¹⁴

55. NMST primećuje da maloletnik, odmah po prijemu u KCM i VPCM, podleže lekarskom pregledu od strane medicinskog osoblja u roku od 24 sata i otvara se medicinski karton.¹⁵
56. Zdravstvenu jedinicu u VPCM-u čine lekar i medicinska sestra sa punim radnim vremenom, a psiholog je prisutan jednom nedeljno. Međutim, ukoliko su maloletnicima potrebne druge medicinske usluge, dobijaju ih u zdravstvenoj jedinici KCM-a. NMST generalno smatra da zdravstvena jedinica u VPCM-u, ispunjava standarde i pruža odgovarajuće medicinske usluge za maloletnike koji su tamo smešteni.
57. Dok zdravstvenu jedinicu u KCM-u čine lekar redovnim radnim vremenom, 5 medicinskih sestara (4 + glavna sestra) redovno, pri čemu 4 medicinske sestre rade u smenama 24 sata, a glavna sestra po rasporedu od 8:00 do 16:00. Tu su i usluge koje pruža psiholog koji radi puno radno vreme. Što se tiče infrastrukture gde su dostupne medicinske usluge i medicinska oprema, situacija je zadovoljavajuća
58. Što se tiče poverljivosti medicinskih usluga, NMST, na osnovu intervjua obavljenih sa maloletnicima i zdravstvenim osobljem, konstatuje da se ove usluge pružaju pod uslovima koji poštuju poverljivost, odnosno pružaju se bez prisustva popravnih službenika, osim u slučajevima kada se njihovo prisustvo zahteva od lekara. Dok medicinskom kartonu osuđenog ima pristup samo medicinsko osoblje
59. Ekipe NMST-a tokom posete VPCM-u i KCM-u, od intervjuisanih maloletnika nije primio žalbe na nepružanje zdravstvene zaštite od strane zatvorskih zdravstvenih jedinica u ovim vaspitno-popravnim ustanovama, u skladu sa važećim zakonima.¹⁶

Kontakt sa spoljnim svetom

60. Važeći zakoni Republike Kosovo i međunarodni akti smatraju da su kontakti sa spoljnim svetom, posebno posete porodice ili drugih rođaka, od suštinskog značaja u kontekstu socijalne rehabilitacije maloletnika.
61. NMST primećuje da je ovo pravo definisano u ZPM-u, koji kaže da: *”Maloletnik ima pravo da najmanje jednom (1) nedeljno u trajanju od najmanje jednog (1) sata prima posete roditelja, usvojitelja, staratelja, supružnika, dece, usvojene dece i drugih rođaka po pravoj ili bočnoj krvnoj liniji do četvrtog stepena”*¹⁷
62. Takođe, prema članu 88, stav 2 ZPM-a propisuje: *“Maloletnik ima pravo da najmanje jednom (1) mesečno prima posete drugih lica koja ne utiču negativno na izvršavanje mere.”*
63. Što se tiče telefonskih poziva, član 105, stav 1.9, ZPM-a predviđa da maloletnik ima pravo na telefonske razgovore. Takođe, takvo pravo osuđenika je definisano prema ZIKS-u.¹⁸
64. NMST tokom posete nije primio žalbe maloletnika u vezi sa kontaktom sa spoljnim svetom, svi intervjuisani su izjavili da ovo pravo ostvaruju u skladu sa važećim zakonima. Osim u

¹⁴ [CPTInf-2015-1-part-alb.docx.pdf](#)

¹⁵ Standardna praksa postupanja, dokument DZZ, Procedure za prijem po prvi put u zatvoru – prvi lekarski pregled.

¹⁶ Zakon br. 04/L-149 o Izvršenju Krivičnih Sankcija, član 43, stav 2.

¹⁷ Zakonik pravde o maloletnicima br.06/L-006, član 88 stav 1.

¹⁸ Zakon br. 04/L-149 o Izvršenju Krivičnih Sankcija, član 60, stav 1.

slučajevima pritvorenika, ova prava odobrava nadležni sud. NMST nije primio žalbe maloletnika u vezi sa ovim pravima.

Disciplinske mere

65. Član 90, stav 1 Zakonika pravde o maloletnicima definiše da odredbe o disciplinskim postupcima i kaznama koje se primenjuju na lica osuđena kaznom zatvora, predviđena ZIKS-om, primenjuju se uz odgovarajuća prilagođavanja na maloletnika kome je izrečena mera upućivanja u vaspitno-popravnu instituciju. Dalje član 90, stav 2 izričito navodi: *“Maloletniku ne sme da bude izrečeno smeštanje u samicu kao disciplinska kazna.”*
66. Član 90, stav 3 Zakonika pravde o maloletnicima definiše da Maloletniku kao disciplinska kazna može da bude izrečeno smeštanje u posebnu jedinicu vaspitno-popravne ustanove pod sledećim uslovima: trajanje boravka u posebnoj jedinici ne sme da bude duže od petnaest (15) dana; maloletnik ne sme da boravi sam u posebnoj jedinici, maloletnik ima pravo da provede najmanje tri (3) sata dnevno van zatvorenih prostorija u toku slobodnog vremena, maloletnik ima pristup udžbenicima, drugim knjigama, maloletnika jednom (1) dnevno posećuju lekar i vaspitač, a direktor vaspitno-popravne ustanove dva (2) puta nedeljno;
67. NMST je tokom posete pogledao izveštaj o događajima – incidentima u KCM, i primetio da su disciplinske mere izrečene maloletnicima: ukor, izolacija i oduzimanje određenih beneficija. U izveštaju događaja i incidenata u KCM evidentirana su ukupno 24 događaja-incidenta od januara do maja ove godine.
68. Izrečene disciplinske mere su: šest mera izolacije, četiri ukora, jedno oduzimanje privilegije i devet incidenata samopovređivanja. NMST je pregledao relevantnu dokumentaciju i primetio da su istragu i procenu u vezi sa ovim incidentima izvršili nadležni organi u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima.
69. Prilikom posete NMST-a VPCM-u, od odgovornih lica je obavešteno da su se u VPCM-u dogodila dva incidenta u toku godine protiv kojih je izrečena mera izolacije.
70. Što se tiče VPCM-a, pokretanje disciplinskog postupka shodno Unutrašnjem Kućnom redu dozvoljeno je samo u slučaju neprihvatljivog ponašanja kao što je definisano ovim Kućnim redom, i ukoliko metode pojedinačnog savetovanja nisu bile efikasne, ili ponašanje se ponavlja, ili ima ozbiljnih posledica.
71. Član 42, stav 2, Unutrašnjeg kućnog reda VPCM definiše da Disciplinske procedure i disciplinske mere za maloletnika razmatra i o njima odlučuje direktor Institucije u roku od 48 sati na osnovu podataka, informacija i dokaza izvođenih od strane relevantnog osoblja. Disciplinske mere se primenjuju prema principu da je disciplinski postupak krajnji oblik disciplinovanja u ponašanju.
72. Član 42, stav 2, Unutrašnjeg kućnog reda VPCM navodi da disciplinske mere koje se mogu izreći maloletnicima u VPCM-u su: Isključenje iz posebnih i zajedničkih aktivnosti do 3 dana; Isključenje od izlaska na otvorenom u grupama ne više od 5 dana; Isključenje od svih zajedničkih aktivnosti do 10 dana.
73. Član 42, stav 7. Unutrašnjeg kućnog reda VPCM navodi da je usamljenost zabranjena kao disciplinska mera protiv maloletnika. U stavu 8 ovog člana navodi se da se izdvajanje u disciplinske svrhe izriče samo u izuzetnim slučajevima kada druge sankcije nisu bile

efikasne. Ovo izdvajanje se odlučuje za određeni vremenski period, koji ne može biti duži od 15 dana.

74. Režim tokom ovog izdvajanja treba da garantuje nastavak vaspitnog programa, stručnog formiranja, zapošljavanja, ljudskih kontakata, materijala za čitanje i obezbedi najmanje jedan sat izlaska na otvorenom zbog vazduha ili fizičke aktivnost svakog dana, ako to dopuštaju vremenski uslovi.
75. CPT takođe navodi da su „Svi oblici izolacije maloletnika mere koje mogu da ugroze njihovo fizičko i/ili psihičko blagostanje i, shodno tome, treba da se primenjuju samo kao poslednje sredstvo. Sa stanovišta CPT-a, izolacija, kao disciplinska mera, treba da se izriče samo na kraće periode i ni u kom slučaju ne duže od tri dana. U slučajevima kada se maloletnicima primenjuje ova mera, treba im pružiti socijalnu i vaspitnu podršku, kao i odgovarajući ljudski kontakt. Član zdravstvenog osoblja treba da pregleda maloletnika odmah po smeštaju u samicu, a zatim sistematski, najmanje jednom dnevno, i da mu/joj pruži hitnu medicinsku pomoć i lečenje.”¹⁹

Postupak za podnošenje žalbi

76. Evropski komitet za prevenciju torture navodi da: „Efektivne žalbene i kontrolne procedure su osnovna garancija protiv zlostavljanja na svim mestima kažnjavanja, uključujući i pritvorske centre za maloletnike. Maloletnici (kao i njihovi roditelji ili zakonski zastupnici) treba da imaju otvorene puteve za žalbe u okviru administrativnog sistema ustanove i treba da imaju pravo da podnose pritužbe nezavisnom organu, u poverenju. Procedure za žalbe treba da budu jednostavne, efikasne i prilagođene deci, posebno u pogledu jezika koji se koristi. Maloletnici (kao i - 9 - njihovi roditelji ili zakonski zastupnici) treba da imaju pravo da traže pravni savet u vezi sa pritužbama i da koriste besplatnu pravnu pomoć kada to zahteva interes pravde.”²⁰
77. Prema važećem zakonodavstvu, postupak za podnošenje pritužbi maloletnika prema ZPM-u je definisan na sledeći način: “Odredbe Zakonika o izvršenju krivičnih sankcija o podnošenju žalbi i molbi od strane lica osuđenih na kaznu zatvora primenjuju se, uz odgovarajuća priagođavanja na podnošenje žalbi i molbi od strane maloletnika koji izdržavaju vaspitnu meru upućivanja u disciplinski centar, upućivanja u vaspitnu instituciju, upućivanja u vaspitno-popravnu instituciju ili upućivanja u ustanovu za posebnu zdravstvenu negu.”²¹
78. Član 91. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija predviđa detaljno proceduru po kojoj pritvorenici i zatvorenici mogu da se obrate žalbom ili molbom direktoru određene institucije Korektivne službe Kosova. Postupak uključuje rokove za odgovor od direktora i mogućnost da se žalba uputi nekom drugom organu, a u ovom slučaju to je Opšta direkcija popravne službe i ministar pravde.²²

¹⁹ [CPTInf-2015-1-part-alb.docx.pdf](#)

²⁰ [CPTInf-2015-1-part-alb.docx.pdf](#)

²¹ Zakonik pravde o maloletnicima br.06/L-006, član 95.

²² Član 91, stav 4 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisuje: Na podnetu pritužbu direktor kazneno popravne ustanove treba da odgovori u roku od petnaest (15) dana, dok Centralna kancelarija Kazneno popravne službe treba da odgovori u roku od trideset (30) dana. Na pritužbu podnetu u pisanoj formi daje se odgovor u pisanoj formi.

79. NMST je primetio da su na raspolaganju smeštenih u Vaspitnom popravnom centru u Lipljane kutije za žalbe koje su postavljene od strane Korektivne službe Kosova i kutije za žalbe koje je postavila Institucija Ombudsmana.
80. Kutije za žalbe postavljene od strane Institucije Ombudsmana mogu se otvarati samo od strane osoblja ove institucije, što za podnosiocce žalbe pruža povjerljivost prilikom podnošenja žalbe. Takođe, smešteni mogu takođe da podnose žalbu Ombudsmanu i putem besplatne telefonske linije (informacije o telefonskoj liniji nalaze se u kutiji za žalbe), redovnom poštom koja u skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija ne podleže kontroli, ukoliko je pošta upućena Ombudsmanu Kosova, kao i preko članovima njihovih porodica. Žalbe maloletnika se prihvataju i prilikom poseta NMST-a ovim ustanovama za maloletnike.
81. Ekipa NMST-a nije primila žalbe od strane maloletnika u vezi sa njihovim pravima koja su zagarantovana važećim zakonima i međunarodnim standardima.

Prema nalazima i konstatacijama NMST-a postignutim tokom posete VPCM-u i KCM-u, u skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 17. stav 7. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Ombudsman:

PREPORUČUJE

Ministarstvu pravde:

- **Da funkcionalizuje jedinicu B, prostorija za smeštaj žena u Vaspitno Popravnom Centru u Lipljanu.**
- **Da funkcionalizuje kuhinja u Vaspitno Popravnom Centru u Lipljanu.**
- **Da se angažuju adekvatni sertifikovani treneri za sve radionice u instituciji Vaspitno Popravnog Centra u Lipljanu.**
- **Da se Vaspitno popravni Centar za maloletnike u Lipljanu snabdeva kvalitetnijim dušecima.**
- **Da se Zakonskim aktima reguliše zapošljavanje maloletnika van vaspitno-popravnih institucija.**
- **Da se renovira prostorija za dnevnu rekreaciju za osuđenike u Korektivnom Centru u Lipljanu.**

Ministarstvu za obrazovanje:

- **Da organizuje nastavni proces za prvi (I) stepen obrazovanja za maloletnike, i da se maloletnicima sa Institucionalnom vaspitnom merom koji su ocenjeni od strane multidisciplinarne ekipe i ne predstavljaju rizik za zajednicu omogući nastavni proces učenja na drugim nivoima u školama dotične opštine, u skladu sa Administrativnim uputstvom (MONT) br. 15/ 2017.**

U skladu sa članom 132. stav 3. Ustava Republike Kosovo („*Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici i Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da predstavi sva zatražena dokumenta i informacije u skladu sa zakonom*“) i članom 28. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu („*Vlasti, kojima je Ombudsman uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, uključujući i disciplinske mere, treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi sa navedenim pitanjem*“)
ljubazno Vas molim da nas obavestite o radnjama koje ste preduzeli ili planirate da preduzmete u vezi sa navedenim pitanjem.

S poštovanjem,

Naim Qelaj

Ombudsman